

cher notuje jeszcze odbitkę niemiecką: „Ueber den Dolomit im Thale von Fassa“¹⁾).

3. Od r. 1832 do r. 1874.

Drukowany w *Słowianinie* w przekładzie polskim Kitajewskiego i wydany oddzielnie w r. 1830 „Krótki opis geognostyczny Polski i Karpat północnych“, obejmował wyniki badań Puscha, dokonanych w ciągu 15 podróży po kraju w latach 1817—1827. Było to uprzystępnienie pracy niemieckiej, przygotowanej już wtedy do druku a która ogłoszoną została dopiero po rewolucji p. t. „Geognostische Beschreibung von Polen so wieder übrigen Nordkarpathen—Länder“²⁾. Jak mówi Łabęcki: „jest to dotąd (1841 r.) najdokładniejszy opis ziemioznawczy Polski, pod wszelkim względem niezaprzeczanej wielkiej wartości, owoc prac i spostrzeżeń uczonego badacza“. Jako uzupełnienie tego dzieła wydał Pusch następnie: „Polens Paläontologie oder Abbildung und Beschreibung der vorzüglichsten und der noch unbeschriebenen Petrofacten aus den Gebirgsformationen in Polen, Volhynien und der Karpathen...“³⁾. Pusch zajmował się także literaturą górnictwą, jak świadczy ogłoszony przezeń przegląd pism, odnoszący się do tego przedmiotu⁴⁾. W *Bibliotece*

¹⁾ Warschau 1829, 8-a, str. 401—416.

²⁾ Stuttgart u. Tübingen, 2 tomy, 8°: T. I, r. 1833, str. XX, 338 i XX; T. II, r. 1836, str. XII i 695. Atlas p. t. „Geognostischer Atlas von Polen entworfen und gezeichnet vom...“, Stuttgart 1837, dziewięć kart.

³⁾ ... nebst einigen allgemeinen Beiträgen zur Petrefactenkunde und einem Versuch zur Vervollständigung der Geschichte des europäischen Auer Ochsen. Stuttgart 1837, 4° wielkie, 218 str., 16 tabl. litogr. (O żubrze i jego skamieniałościach mówi od str. 195 do 214).

⁴⁾ Uebersicht der auf Bergbau-Hütten und Salzwerkskunde bezüglichen Abtheilungen und Aufsätze welche sich in verschiedenen periodischen Schriften zerstreut befinden von 1740 bis 1830. Besonders abgedruckt aus *Karsten u. Dechens Archiv* Band XI Heft 1, 8°, str. 118, b. w. m. ir.

Warszawskiej pisał: „O temperaturze źródeł w okolicach Warszawy“ (1844 r. t. III), „Niektóre uwagi nad rozprawą p. Ludwika Zejsznera o temperaturze źródeł Tatrowych“. „Wiadomości o nowo odkrytych ogromnych pokładach soli kamiennej pod Stebnikiem w Galicyi wschodniej“ (1844 r. t. IV). O rękopisie, jaki zostawił i o przekładzie nowym Geognostycznego opisu Polski, będzie mowa niżej.

Podczas gdy Pusch gromadził w szeregu lat materiały do swych prac, Zejszner wyniki swych badań ogłaszał w miarę ich otrzymywania w czasopismach naukowych. Pisał wprawdzie Łabęcki w r. 1841: „Wkrótce spodziewane jest dzieło Ludw. Zejsznera, opisujące ziemioznawczo Karpaty a w szczególności Bieskidy i Tatry, na których gruntowne poznanie wiadomo, iż badacz ten natury nie szczędził ani pracy ani czasu. Dzieło to zamierza wydać w 4-ce i zawierać będzie około 60 arkuszy druku, z dołączeniem dwóch map geologicznych, oraz wielu tablic, wyobrażających skamieniałości polskie“. Zapowiedziane jednak dzieło nie ukazało się w całości a tylko pojedyncze jego części wymienimy wśród prac Zejsznera. Wydał oddzielnie: „Systemat minerałów według zasad J. J. Berzeliusza“¹⁾, „Krótki opis historyczny, geologiczny i górniczy Wieliczki“²⁾, „Carte geologique de la chaîne du Tatra et des soulèvements paralleles“³⁾, „Paleontologia polska, opis zoologiczny wszystkich zwierząt i roślin skamieniałych polskich, do poznania warstw ziemi służący, wraz z wizerunkami wszystkich gatunków rysowanemi z natury“⁴⁾, „Nowe lub niedokładnie opisane gatunki skamieniałości tatrowych. Poszyt I z czterema tablicami z natury litogr.“⁵⁾

¹⁾ Kraków 1833, 8-a, str. 116

²⁾ Berlin 1843, 12-a, str. 138 i V z 2 tabl.

³⁾ Berlin 1844.

⁴⁾ Warszawa 1845—1846, 8-a, poszytów trzy z tabl. litogr.

⁵⁾ Warszawa 1846, 4°, str. 32 i tabl. 4.

„Geologia do łatwego pojęcia zastosowana“¹⁾, „Początki mineralogii według układu Gustawa Rosé, na krystalizacji i składzie chemicznym opartego“²⁾. O podręczniku mineralogii Zejsznera mówi prof. Morozewicz, że (razem z podręcznikiem Altha, o którym będzie mowa niżej) wypełnił przerażającą lukę w naszej literaturze mineralogicznej, zapoznał ze współczesnym stanem mineralogii w Niemczech i stworzył słownictwo krystalograficzne, wzorowane na Weissie i Naumannie; co do podręcznika geologii zaznacza, że zawiera cenny i oryginalny dodatek: „Spis systematyczny skamieniałości zwierzęcych i roślinnych, odkrytych w krajach dawnej Polski, według formacji ułożony“.

W *Roczniku Tow. Nauk. Krak.* ogłoszone były następujące prace Zejsznera: „Opis geognostyczny Czorsztyna i jego okolic“ (r. 1833 t. XV), „O syenitach i dyorytach w okolicach Cieszyna“, „Pomiary barometryczne Karpat z r. 1840“, „O pomiarach barometrycznych w kopalni Wielickiej, O podwyższaniu się temperatury w głębiach kopalni Wielickiej“ (r. 1841, t. I), „Opis geologiczny wapienia heryneowego pod Inwaldem i Roczynami“, „O względnym wieku piaskowca karpatowego i ogniwach wchodzących do jego składu“ (r. 1849, t. IV), „Opis geologiczny pokładu siarki w Swoszowicach“, „Opis skał plutonicznych i przeobrażonych wraz z ich pokładami metalicznymi w Tatrach i pasmach przyległych (r. 1850, t. V), „O formacji gliny w Karpatach a mianowicie pod Tatrami“, „Monograficzny opis wapienia liasowego w Tatrach i przyległych pasmach Karpackich“, „Tablica synoptyczna organicznych szczątków w liasowym wapieniu gór Tatrzańskich i przyległych im pasm“ (r. 1852, t. VI), „Opis geologiczny hali Wiaternej w hrabstwie Tren-

¹⁾ Kraków 1856, 8°, str. VI.

²⁾ Warszawa 1861, 8-a, str. XXIII i 549 z 424 drzeworytami w tekście.

czyńskim“ (r. 1858, t. II), „O wierzchniem ogniwie eocenicznem w dolinach Właściwych i Niższych Tatrów“ (r. 1860, t. IV), „Wiadomość o studni artezyjskiej, wywierconej w kwietniu 1861 w Ciecho-cinku“⁽⁰⁾ (1864, t. VIII). „Opis geologiczny łowych łupków i brunatno szarych wapieni, rozwiniętych pomiędzy Świętomarzą a Rzepieniem pod Bodzentynem“⁽¹⁾ (r. 1867, t. XII), „O dolomicie w pasmie dewońskim, rozpostartem między Chęcunami a Sandomierzem“⁽²⁾ (r. 1868, t. XIV), „O nowoodkrytej formacyi sylurycznej w Kleczanowie pod Sandomierzem“⁽³⁾, „O rozwoju średniego ogniwa formacyi dewońskiej pomiędzy Grzegorzewicami a wioskami Skały i Zagaje przy Nowej Słupi pod górą Świętokrzyską“⁽⁴⁾ (r. 1868, t. XVI), „Uwagi nad mapą geologiczną Szlązka prof. Roemera“ (r. 1871, t. XIX). W *Roczniku Wydz.-Lek.* „Pomiary barometryczne Tatrów z dołączeniem porównawczych względem Krakowa spostrzeżeń meteorologicznych“⁽⁵⁾ (1839 r.). W *Bibliotece Warszawskiej*: „Uwagi nad pismem p. Rosta Beitrag zur Geognosie von süd Polen“ (r. 1841, t. IV), „Rzut oka na budowę geologiczną Tatrów i wzniesień od nich równoodległych“ (r. 1842, t. I), „O powstaniu skał metamorficznych w okolicach Dobszyny“ (r. 1842, t. III), „Pomiar barometryczny żupy Bocheńskiej w marcu 1843 r.“ (r. 1843, t. II), „O temperaturze źródeł Tatrów i pasm przyległych“ (r. 1844, t. II), „O skamieniałościach“, „Wiadomości o formacjach rozpostartych nad jeziorem Bajkałskiem“, „Karta geologiczna Tatrów“, „Kopalnie bursztynu w Królestwie Polskiem“ (r. 1844, t. III), „Pomiary barometryczne Bieskidów,

⁽⁰⁾ Odbitka: Kraków b r., 8 a, str. 10.

⁽¹⁾ Odbitka: Kraków 1866, 8-a, str. 12.

⁽²⁾ Odbitka: Kraków 1868, 8-a, str. 14.

⁽³⁾ Odbitka: Kraków 1868, 8-a, str. 8.

⁽⁴⁾ Odbitka: Kraków 1868, 8-a, str. 20.

⁽⁵⁾ Odbitka: Kraków 1839, 8-a, str. 31.

Tatrów i wzniesień od nich równoodległych“ (r. 1844, t. IV), „Odpowiedź na uwagi p. Puscha nad rozprawą o temperaturze źródeł Tatrowych“ (r. 1845, t. I), „Podróże po Bieskidach“ (r. 1848, t. III), „O formacyi Jura w Ciechocinku“ (r. 1848, t. IV), „Kopalnie złota i soli w Siedmiogrodzie“, przekład (r. 1849, t. III), „Podhale i północna pochyłość Tatrów czyli Tatry polskie“ (r. 1851, t. IV; r. 1852, t. I), „O miocenicznym gipsach i marglach w południowo-zachodnich stronach Królestwa Polskiego“¹⁾ (r. 1861, t. IV; r. 1863, t. I), „Opis geologiczny ogniw formacyi Jura, rozpostartych w zachodnich stronach Polski, z wyliczeniem ich charakterystycznych skamieniałości“ (r. 1864, t. III), „Na jakich utworach osadził się formacja Jura w Polsce“²⁾ (1867, t. I); w *Przeglądzie Naukowym* „O podwyższaniu się ciepła w głębiach żup Wielickiej i Bocheńskiej“ (r. 1845, t. IV), „Ogniwa formacyi kredy czyli opoki wyżyny krakowskiej“ (r. 1847, t. I), „O wierzchnich warstwach formacyi kredowej w Siedliszczach i Lisznie“, „Sposób powstawania soli kuchennej w Alpach Salzburskich i Karpatach“ (r. 1847, t. IV), „O soli i jej produkcyi na świecie a mianowicie w Europie“ (r. 1848, t. I); w *Bibliotece zakł. Ossolińskich* „Pogląd na główne przemiany ziemi“ (r. 1848); w *Roczniku Tow. Przyj. Nauk Pozn.* „O gipsie miocenicznym w południowych stronach Królestwa Polskiego“ (r. 1863, t. II), „O formacyi triasowej“ (r. 1871, t. VI).

Po niemiecku, w latach 1830—1871 ogłaszał Zejszner stale wyniki swych badań w *Leonhards Jahrbuch f. Mineralogie*. Niektóre prace pomieszczał: w r. 1846 w *Monatsberichte d. Gesell. f. Erdkunde*, w r. 1847 w *Karstens Archiv f. Mineralogie* w latach 1847—1855 w *Sitzungs Berichte d. Acad. d. Wiss. in Wien*, w r. 1848 w *Heidingers Berichte*, w 1849 w

¹⁾ Odbitka: Warszawa 1862, 8-a, str. 50.

²⁾ Odbitka: Warszawa 1876, 8°, str. 12.

Verhandlungen d. k. miner. Gesell. Petersburg., w latach 1868—1869 w *Zeitschrift d. deutsche geol. Gesell.*

W r. 1833 pisał Jan Freyer „O bursztynie¹⁾”, jak mówi Łabęcki „bardzo uczoną rozprawę pod względem oryktognostycznym, geognostycznym i użytków”. Pod tym samym tytułem „O bursztynie” podał w *Sylwanie* (t. XIV z r. 1838) obszerny artykuł Józef Haczewski a „Uwagi do rozprawy umieszczonej w t. XIV *Sylwana*” zamieścił w temże czasopiśmie (t. XV z r. 1834) Mikołaj Reumann.

Z artykułów innych pism wymienić można podane w *Wiadomościach Handl.-Przem.* „Kopalnie cynku krajowego” (1836 r.) i w *Tyg.-Roln.-Techn.* „Kuznice żelazne i Rudy w byłym Województwie Sieradzkim i w jego okolicy; z dawnych ksiąg Grodzkich i Ziemskich Sieradzkich zebrane” (1836 r.).

Z pisarzy cudzoziemskich z tych czasów wymienienia Łabęcki: Lill de Liliembacha²⁾, Schneider'a³⁾ i Augusta Rost'a. Ten ostatni w latach 1836—1839 kierował poszukiwaniami solnemi w południowej części Królestwa i spostrzeżenia swoje ogłaszał w rozprawach niemieckich⁴⁾ a także w *Bibliotece Warszawskiej* w artykule „O prawdopodobieństwie odkrycia soli i solanek w Królestwie Polskiem” (1842

¹⁾ Kraków 1833, 8°, str. 44.

²⁾ Description du bassin de la Gallicie et de la Podolie (z „Mémoires de la Société géolog. de France”, 1833—1834, Tom I) Paris 1833, 4° z kartą geol. Journal d'un voyage géologique fait à travers toute la chaîne des Carpathes, en Bukowine, en Transylvanie et dans le Marmarosch, publ. p: Boué. Paris 1834, 4°, z trzema tabl.

³⁾ Trzy prace podane w *Leonhards u. Bronns Jahrbuch f. Mineralogie*: „Gebirgs bildung des Karpatischen Gebirges” (1835 r.), „Geognostische Bemerkungen auf einer Reise von Warschau durch einen Theil Lithauens und Volhynien” 1835/6 r.), „Fels-bildungen und Eisenstein-Bergbau in den Karpathen bei Skole” (1837 r.).

⁴⁾ Beitrag zur Geognosie von Süd-Polen. Berlin 1840, 8°, str. 56 z 4 tabl. Deutsche Bergbohrer Schule und auch Bohrhäuser der Saline Ciechocinek in Polen. Thorn 1843, 8°, str. VIII i 192.

r. t. III) Zejszner podał tamże nad tą pracą „Uwagi“ (1843 r. t. II).

Hieronim Łabęcki (ur. 1809, zm. 1862), magister prawa uniw. warsz., artylerzysta w r. 1830, kształcił się w górnictwie na emigracji a w r. 1833 wszedł do służby w wydziale górnictwa, w którym pozostawał do końca życia. O jego przekładzie w *Famięniku Górnictwa* z r. 1830 była już wzmianka. W r. 1841 wydał cenne dzieło: „Górnictwo w Polsce. Opis kopalnictwa i hutnictwa polskiego, pod względem technicznym, historyczno-statystycznym i prawnym“¹⁾. Tom pierwszy składa się ze wstępu: „Przedmiot górnictwa, jego ważność i cele, oraz potrzeba dzieła o niem w Polsce“, części pierwszej: „Technologia górnictwa, czyli opisanie wszelkich części górnictwa, zakładów górniczych i zatrudnień w tychże“ i części drugiej: „Dzieje górnictwa polskiego, obejmujące historię kopalń i hutnictwa od czasów najdawniejszych, wraz z opisem ich stanu obecnego w Królestwie Polskiem“. W tomie drugim mieści się część trzecia, obejmująca: „Krótki rys prawa górniczego, czyli wykład ogólny prawodawstw górniczych obcych, niemniej przepisów dawnego i teraźniejszego prawa górniczego polskiego“, część czwarta: „Corpus juris metallici polonici antiquioris, czyli zbiór ustaw i przywilejów królewskich, poleceń władz górniczych i uchwał gwareckich, zawierających w sobie przepisy dawnego prawa górniczego polskiego“, wreszcie „Wiadomość bibliograficzna o górnictwie w Polsce i naukach przyrodzonych ścisły związek z niem mających“ z której zaczerpniętą została większa część dotąd tu podanych szczegółów o piśmiennictwie górniczem polskiem. O ile pierwsza część dzieła, obejmująca technologię górnictwa, nie mogła znaleźć uznania, chyba tylko pod względem słowniczym a nawet

¹⁾ Tomów dwa. Warszawa 1841, 8°, Tom I str. XII i 538, tabl. 6. Tom II, str. XX i 551.

co do geologii ostro była krytykowaną przez Zejsznera¹⁾, o tyle znów pozostałe części witane były z zapalem i do dziś stanowią nieoceniony materiał do historii górnictwa w Polsce. Przy posługiwaniu się nim wszakże uwzględnić należy sprostowania, zawarte w recenzjach Michała Balińskiego²⁾ i liście Konstantego Wolickiego³⁾. Baliński zaznaczał niedokładności historyczne a Wolicki prostował szczegóły, odnoszące się do tych zakładów i przedsiębiorstw, w których sam brał udział wspólnie ze Steinkellerem.

Dla uczniów górniczych przy kopalniach rządowych wydał Wydział Górnictwa ułożone przez Łabęckiego „Początki nauki kopalnictwa“⁴⁾ złożone ze 136 pytań i odpowiedzi, których treść jest następująca: Przedmiot i podział nauki kopalnictwa, I. Pokłady użytecznych ciał kopalnych, II. Poszukiwania użytecznych ciał kopalnych, III. Roboty celem wydobywania ciał kopalnych, IV. Odbudowa przedstanowcza kopalń, V. Wyrobień czyli odbudowa pokładów, VI. Oprawa odbudowy przeciw zawaleniu, VII. Odprowadzanie wód z kopalni, VIII. Utrzymanie w kopalni zdrowego powietrza, IX. Przewózka w kopalni ciał ukopanych i wydobyć ich na powierzchnię ziemi, X. Przygotowanie rud. Text, objaśniony 65-ma rysunkami na 4 tablicach, odznacza się starannie dobraniem słownictwem. O tej pracy Łabęckiego mówi inż. Kondratowicz w przedmowie do swego „Górnictwa“: „Książeczka, nie mająca dziś żadnej wartości, która nawet i w chwili wydania nie wiele była warta“.

¹⁾ W „Krótkim opisie Wieliczki. Berlin 1843“. Łabęcki podał recenzję tej książki w *Bibl. u arsz.* (1843, t. IV) a Zejszner odpowiedział tamże (1844, t. I).

²⁾ *Biblioteka Warszawska* 1841 r., t. III, str. 483 i 725, t. IV, str. 678.

³⁾ *Biblioteka Warszawska* 1842 r., t. IV, str. 643, „List z powodu dzieła Górnictwo w Polsce H. Łabęckiego“.

⁴⁾ Warszawa 1843, 8-a, str. 76 i IV z 4 tabl. litogr.

Łabęcki przełożył z francuskiego znakomity podręcznik Beudant'a „Wykład początków mineralogii i geologii“¹⁾). Pomagali mu przy tłumaczeniu mineralogii Józef Bocheński a geologii Jan Panikiewicz. Przekład geologii uzupełnił wskazówkami i przykładami, odnoszącymi się do Polski, oraz mapą, przedstawiającą zarys ziemioznawczy gór i równin Królestwa i krain przyległych, podług spostrzeżeń i oznaczeń: Puscha co do Królestwa, Zejsznera co do Karpat, Lilla co do Galicyi, Dubois co do Wołynia i Podola, Eichwalda co do Litwy i Murchisona co do innych gubernij cesarstwa. O przekładzie mineralogii mówi prof. Morozewicz²⁾: „Wykonanie tej pracy nie jest bez zarzutu. Styl miejscami bywa niejasny i zagmatwany, słownictwo części ogólnej dość nieudolne i niewyrobione niewolniczo trzymające się terminów francuskich. Co zaś do nazw minerałów poszczególnych, to Łabęcki... nie był ani zbyt głębokim znawcą języka, na którego ducha się powołuje, ani też nie posiadał odpowiedniego talentu do urabiania nazw zupełnie udatnych. Ponieważ jednak tworzył ich dużo, udatniejsze z nich zostały przez autorów późniejszych przyjęte: do takich należą błyszcz, łyszczyk, skaień, łojek (talk). Nawetwprowadzony przezeń z czeskiego nierost (minerał) znalazł zwolenników“. Co do geologii³⁾ zaznaczywszy, że „szczególniejszą uwagę czytelnika zwraca i wdzięczność zaskarbia dodana przez tłumacza mapa geologiczna Królestwa“, prof. Morozewicz wyraża opinię następującą: „Dla jasności, gruntowności oraz dość obszernego zakresu, książkę Beudanta, spolszczoną przez Łabęckiego, uznać musimy za wyborny na swój czas podręcznik geolo-

²⁾ Warszawa 1848, 12-a, dwa tomy. T. I Mineralogia, str. XXVI, 297 i 16. T. II. Geologia, str. XV, 351 i 22.

³⁾ W przedmowie do przekładu Mineralogii Tchernaka.

⁴⁾ W przedmowie do przekładu Dziejów Ziemi Neumayr'a

gii, o wiele przewyższający i treścią i formą niejednen z późniejszych“.

Oddzielnie wyszła jeszcze broszurka Łabęckiego „Pogadanki o krajowym żelazie i stali“¹⁾. W *Bibliotece Warszawskiej* podane były artykuły: „Teorya p. Agassiza o zwałach lodu (glaciers) jako przyczynie głązów narzutowych i rozsianych urwisk, skał pierwotnych na powierzchni krajów niegórzystych“ (r. 1841 t. II), „Wiadomość ogólna o górnictwie rządowym w roku 1840. Wiadomość ogólna o górnictwie prywatnem w Królestwie Polskiem w r. 1840. Wiadomość bibliograficzna o górnictwie w Polsce i naukach przyrodzonych ściśły związek z niem mających“ (r. 1841, t. II i IV), „Przypadki nieszczęśliwe w kopalniach węgla kamiennego w Polsce“ (r. 1843, t. I), „Wiadomość o nowej ustawie górniczej krakowskiej“ (r. 1844, t. IV), „O prawie własności ziemi, szczególnież zaś jej wnętrzu, podług dawnych praw polskich i przepisów dziś obowiązujących“ (r. 1845, t. II), „O utworze węgla brunatnego w Polsce i związku jego z pokładami solnemi“ (r. 1852 t. IV), „Najdawniejsze dzieje salin aż do żupnictwa Jana Bonara czyli do r. 1515“ (r. 1856, t. II), „Słów kilka o starożytnej odbudowie kopalń olkuskich i machinach w tychże, o płóczkach, prażeniu rudy ołowianej i hutach dawnych pod Olkuszem“ (r. 1858, t. I), „Spisy chronologiczne dawnych żupników w Polsce“ (r. 1859, t. I), „Pożary w kopalniach a przedewszystkiem w kopalniach węglowych w Królestwie Polskiem“ (r. 1860, t. III); w *Rocznikach Gospodarstwa Krajowego* „Wyrób kruszców w świecie w r. 1856 głównie ze stanowiska względnej ich ilości i wartości (r. 1856), „Kilka słów o prywatnych fabrykach żelaznych“ (r. 1889); w *Kalendarzu Obserw.-Astr.* „Górnictwo krajowe. Wiadomości statystyczne o stanie kopalnictwa i hut

¹⁾ Warszawa 1856, 8°. str. 48.

nictwa w Królestwie Polskiem“ (r. 1858); w *Kalendarzu Ungra* „Osuszenie Olkusza“ (r. 1859).

W rękopiśmie pozostawił Łabęcki Słownik Górniczy, który z zapomogi rządowej wyszedł z druku po śmierci autora p. t. „Słownik Górniczy polsko-rosyjsko-francusko-niemiecki i rosyjsko-polski (z dodaniem wyrazów, odnoszących się do mineralogii, geologii, chemii, oraz ważniejszych rzemiosł kruszczowych) tudzież glossarz średniowiecznej łaciny górniczej w Polsce“¹⁾. „Objaśnienie wstępne co do wydania“ podpisała córka autora Felicya z Łabęckich Buczyńska, wyrażając podziękowanie Antoniemu Wałęckiemu i Aleksandrowi Krajewskiemu za podjętą przez nich pracę ogłoszenia drukiem słownika. W przedmowie mówi autor: „Ze spiczakiem i młotkiem w ręku usiłowałem odgrzebać nasze językowe skarby a owocem tej żmudnej pracy jest właśnie słownik niniejszy. Nazwałem go górniczym, bo górnictwo uważać można jakoby rdzeń tych nauk i tych rzemiosł, których wyrazy on obejmuje. Nazwać by go również można słownikiem technicznym wyrazów rzemiosł różnych kruszczowych, tudzież innych ściśle z niemi złączonych, oraz nauk wspierających te zatrudnienia a które na tytule są wypisane“. Przed wydaniem słownika kolejowego lwowskiego technicy nasi nie mieli też innych słowników technicznych jak tylko Nomenklaturę Podczaszyńskiego i Słownik Łabęckiego. W spisie źródeł podaje autor następujące rękopiśmienne: Akta Chęcińskie, będące w Wydziale Górnictwa; Józefa Cieszkowskiego b. naczelnika kopalń okręgu zachodniego, Sprawozdanie z podróży górniczej do Anglii w 1825 i 1826 r.; Raporty urzędowe tegoż Cieszkowskiego do r. 1850 oraz Tomasza Mieszkowskiego zawiadowcy górniczego w Sielpi i Walerego Nalepińskiego zawiadowcy naczelnego kopalni okręgu wschodniego; Ja-

¹⁾ Warszawa 1868, 8°, str. 348, 83 i 36.

na Hempla naczelnego zawiadowcy kopalń okręgu zachodniego, Wykład kopalnictwa dla uczniów szkoły górniczej w Dąbrowie. Przytacza także litogr. 4° b. r. (1852 r.). Wykład nauki węglarskiej Augusta Hirsza zawiadowcy węglarstwa. Ocenę pracy Łabęckiego streszczają najlepiej te słowa Feliksa Piestraka, wyjęte z przedmowy do wydanego w r. 1913 Niemiecko-Polskiego Słownika Górniczego: „Nieśpożyte to dzieło, znany nam ogólnie Słownik Górniczy świadczy chlubnie o autorze, tegoż przywiązaniu do zawodu górniczego i miłości ziemi ojczystej. Słownik Łabęckiego posiada i dziś jeszcze wartość niematerialną, bo jakkolwiek górnictwo i hutnictwo w ciągu ostatnich lat dziesiątków olbrzymio się zmieniło, siłę parową a następnie elektryczność w rydwan swój wprzegając, to przecież słów tysiące w słowniku tym zawartych nie uległo zmianie najmniejszej, jedynie może poszło w zapomnienie. Godzi się przeto słowa te z pyłu zapomnienia oprószyć i uzupełnione słowami nowszymi z należnym im pietyzmem górnictwu polskiemu ofiarować“.

Józef Podolski (ur. 1803, zm. 1850), profesor mechaniki i dyrektor Instytutu technicznego krakowskiego, ogłosił w *Programie* tegoż Instytutu dwie prace: „Skład miechów i zasady obrachunków przy ich zakładaniu“ (1840 r.) i „O młotach fryszerskich“ (1844 r.). Ostatnia praca przedrukowana została w *Dzienniku Politechnicznym* w r. 1862 z następującą wzmianką: „zdaje się Redakcyi że przedrukowanie artykułu ś. p. Podolskiego, tak pięknie rozwiązującego kilka zadań w teorii młotów fryszerskich jest na dobie i posłużyć może niejednemu z naszych pracowników na polu machin do przypomnienia sobie ogólnych zasad mechaniki stosowanej“.

Ignacy Domejko (ur. 1801, zm. 1889), uczeń Jędrzeja Śniadeckiego w Wilnie, przyjaciel Mickiewicza i Odyńca, kończył szkołę górniczą w Paryżu i w r. 1838 udał się do Chili, gdzie był profesorem

w szkole górniczej w Coquimbo i od r. 1843 ogłaszał liczne prace po hiszpańsku¹⁾ i nadsyłał rozprawy do czasopism francuskich²⁾. Po polsku podał w *Rozprawach Akad. Um.* „Rzut oka na Kordyliery Chilijskie i zawarte w ich łonie pokłady metaliczne“ (1879 r.), „O metodzie, jakąby zaprowadzać należało do uczenia się i uczenia geografii fizycznej ziem polskich“ (1888 r.).

Konstanty Wolicki pisał w *Bibliotece Warszawskiej* „O ważnym wynalazku używania gazów ułatwiających dotąd próżno z wysokich pieców do przetapiania i fryszowania żelaza“ (r. 1843, t. II), „Dodatek do wiadomości o wynalazku użycia gazów do fabrykacji żelaza“ (r. 1843, t. III), „O ważnym wynalazku p. Chuarda, zabezpieczającym od zapalenia gazów w kopalniach węgla“ (r. 1845, t. I). Benedykt Alexandrowicz podał drobne artykuły w *Korespondencie H. P. i R.* „Kopalnie torfu“ (1842 r.), „Olkusz (Dawna polska Kalifornia“ (1851 r.), „Po czem poznaje się pokład torfu, gdzie i jak go szukać“ (1868 r.), w *Gazecie R. P. i H.* „Fabryki w Porębie Mrzygłodzkiej“, „Jeszcze o fabrykach w Porębie“ (r. 1860).

W książce „O Wieliczce pod względem historii naturalnej, dziejów i kąpieli“³⁾ podał dr. Felix Boczkowski, c. k. fizyk salinarny, wiadomość o kopalniach soli w rozdziałach: 1. Topografia, 2. Geognozya, 3. Mineralogia, 4. Solirodztwo, 5. Historia.

¹⁾ Exeursion a las Cordilleras de Copiapo 1843. Tratado de ensayes. 1844, 1858, 1873. Elementos de mineralogia 1845, 1860, 1879. Memorie sobre las aguas de Santiago i de sus imediationes 1847. Geologia Andów (po hiszp.) 1853. Les aguas minerales de Apoguindo 1866. Mineraloja de Chile 2-a appzn. dice 1867. Metalurgia de la amalgamacion americana. Bez wydruku. Estudio sobre las aguas minerales de Chile 1871. Apndice a la Mineraloja 1881, 1883, 1884.

²⁾ *Annales des mines*: „Mémoire sur la constitution géologique de Chili“ (1846 r.), „Recherches sur la géologie de Chili“ (1846 r.).

³⁾ Bochnia 1843, 8°, str. 174 k. u. 4 z ryc.

W końcu dał przedruk rękopismu Antoniego Frydlinbera geometry: „Opisanie dowodne pożaru ogniowego w fodynach solnych Wielickich przypadłego, oraz sposobów do ugaszenia onego zażytych in Anno Dni 1772“.

W *Bibliotece Warszawskiej* podał Kazimierz Kosowski: „O kopalni rudy miedzianej około Kielc w Królestwie Polskiem“ (1845 r.); Antoni Waga „O Janie Filipie Karozym i Karolu Pertesie, dwóch naturalistach polskich pod Stanisławem Augustem“ (1843 r.), „O bursztynie i z czego on powstał? Zdanie Goepperta o pochodzeniu bursztynu“ (1845 r.); Karol Zeidler „Nowe spostrzeżenia w przedmiocie użycia powietrza ogrzewalnego przy wielkich piecach“ (r. 1846).

Fr. Ks. Giżycki wydał książkę p. t. „Badania w przedmiocie rzeczy przyrodzonych w Galicyi, w Królestwie Polskiem, na Wołyniu i na Podolu, z przydaną mapą geognostyczną“¹⁾, której pierwsze dwie części miały stanowić popularny opis geologiczny Polski. Zebrane tam zostały szczegóły, wyjęte z pism Staszica, Jakowickiego, Puscha i Zejsznera, a także z opisów wycieczek botanicznych Andrzejowskiego²⁾.

Antoni Andrzejowski (ur. 1785, zm. 1868) ogłaszał później swe spostrzeżenia geognostyczne po francusku, w wydawnictwie Towarzystwa Przyrodników w Moskwie³⁾.

Alojzy Alth (ur. 1819, zm. 1886), z zawodu

¹⁾ Lwów 1845, 8°, str. VIII i 229.

²⁾ Rys botaniczny krain zwiedzonych w podróżach między Bohem i Dniestrem. Wilno 1823. Toż w latach 1823 i 1824. Wilno 1830.

³⁾ W *Bulletin de la Soc. imp. des natural. de Moscou* podane były następujące rozprawy Andrzejowskiego: „Remarques sur le terrain plutonique du sud-ouest de la Russie“ (t. XXIII, r. 1850), „Recherches sur le système tyraïque 1 P. Terrains hémilysiens“ (t. XXV, r. 1852), „Supplement aux Remarques“, „System tyraïque 2 P. Terrains czemiens thalassique et pélagique, terrains de sediment“ (r. 1853).

prawnik, oddał się z zamiłowaniem badaniom geologicznym, których wyniki w r. 1849 ogłaszać zaczął po niemiecku¹⁾. W r. 1862 otrzymał katedrę mineralogii w Uniwersytecie Jagiellońskim. W *Roczniku Tow. Nauk. Krak.* pomieszczone były jego prace: „Rzut oka na kształt powierzchni Galicyi i Bukowiny“ (1861 r.), „Rzecz o bryłach kulistych znajdujących się w okolicy Kałusza i Ładawy na Podolu“ (1864 r.), „Kilka słów jeszcze o bryłach kałuskich, z podaniem wypadku rozbioru ilościowego tychże brył“ (1868 r.), „Rzecz o ropie i węglu ziemnym w Galicyi“ (1870 r.); w *Pam. Tow. Lek. Warsz.* „O zalewie kopalni w Wieliczce“ (1869 r.); w *Sprawozd. Komisji fizyogr. Akad. Um.* „Pogląd na źródła solne i naftowe, tudzież na warzelnię soli kuchennej w Galicyi i Bukowinie“ (1870 r.), „Pogląd na geologję Galicyi zachodniej. Część I“ (1872 r.), „Pomiary wysokości dokonane przy budowie kolei Galicyjskich i ich znaczenie dla fizyografii kraju“

¹⁾ Geognostisch-palaeontologische Beschreibung der nächsten Umgebung von Lemberg. Wien 1849.

Einige Höhenbestimmungen in der Bukowina und den angränzenden Ländern. *Jahrb. d. geol. Reichsanstalt.* 1852.

Ein Ausflug in die Marmaroszer Karpathen im Sommer 1855, Wien 1855.

Ueber die Gypsformation der Nordkarpathen-Ländern. *Jahrb. d. geol. Reichsanstalt.* 1858.

Neue Höhenbestimmungen in der Bukowina, der Marmaros und dem Kolomeaer Kreise Galiziens. *Jahrb. d. geol. Reichsanstalt.* 1859.

Ueber Phosphatkugeln aus Kreideschichten in Russisch-Podolien 1869.

Ueber die Palaeozoischen Gebilde Podoliens und deren Versteinerungen, Wien 1874.

Die Gegend von Niżniów und das Thal der Złota Lipa in Ostgalizien. Eine geognostische Skizze. *Jahrb. d. geol. Reichsanstalt.* 1877.

Die Versteinerungen des Niżniower Kalksteines. Wien 1882.

Ueber die Zusammengehörigkeit der den Fischgattungen Pteraspis, Cyathaspis und Scaphaspis zugeschriebenen Schilder. *Beiträge zur Paleontologie Oesterreich-Ungarns und des Orients*, V. Band, Wien 1886.

(1873 r.), „Rzecz o belemnitach krakowskich“ (1874 r.), „Sprawozdanie z podróży odbytej w r. 1875 w niektórych częściach Podola galicyjskiego“ (1877 r.), „Stosunki topograficzno-geograficzne kolei Tarnowsko-Leluchowskiej“ (1877 r.), „Sprawozdanie z podróży w r. 1883 odbytej po wschodniej Galicyi“ (1884 r.); w *Pamiętniku W. M.-P. Akad. Um.* „Rzecz o pochodzeniu belemnitów z mięczaków głowonogich oskorupionych. Część pierwsza. O belemnitach w ogólności. Dawniejsze zdanie o belemnitach“ (1875 r.), Wapień niżniowski i jego skamieliny“ (1881 r.); w *Rozprawach W. M.-P. Akad. Um.* „Sprawozdanie o kamykach d. 20 sierpnia 1876 r. w Uhrynie podczas burzy spadłych“ (1877 r.), „Uwagi nad tarczami ryb rodzaju Pteraspis i Scaphaspis z warstw paleozaicznych galicyjskiego Podola“ (1884 r.), „Opis geognostyczny Szczawnicy i Pienin“ (1885 r.), „Przyczynek do geologii wschodnich Karpat, część I“ (1886 r.), „Toż część II Doliny Pistynki, Rybnicy i Czeremoszu“ (1887 r.); w *Pamiętniku Tow. Tatr.* „Wycieczka do doliny Chochołowskiej“ (1879 r.).

O wydanym przez Altha podręczniku „Zasady mineralogii¹⁾“, który razem z książką Zejsznera przez długie lata był u nas jedynym źródłem wiadomości mineralogicznych, pisze prof. Morozewicz „część ogólna (terminologia) traktowana jest znacznie szerzej, niż części opisowe. ...Pięknie wykonany atlas 281 figur, rzniętych na drzewie, ilustruje część krystalograficzną, najlepiej bez wątpienia u nas dotąd opracowaną. . część ogólna podnosi znacznie poziom wykładu fizyologii minerałów i ujawnia jeszcze jedną ważną zaletę, a mianowicie tę, że zawiera sporo szczegółów historycznych, znaczną liczbę cytat, odnoszących się do tych dzieł i prac źródłowych, na których podstawie podręcznik został ułożony“.

¹⁾ Kraków 1869, 8°, str. X, 782 i atlas z XII tabl.

Alth, wspólnie z Franciszkiem Bieniaszem, opracował zeszyt pierwszy wydanego przez Akademię Umiejętności „Atlasu geologicznego Galicyi¹⁾ zawierający karty: Monasterzyska, Tyśmienica—Tłumacz, Jagielnica—Czernelica, Zaleszczyki.

Z prac niemieckich, dotyczących naszego kraju, wymienić należy: wzmiankowanego już Gotlieba Bloede²⁾ a dalej M. V. Lipolda³⁾, L. Hoheneggera⁴⁾, Edw. Schmidt'a⁵⁾, Henr. Gintla⁶⁾. Po francusku pisali J. Lewakowski⁷⁾, E. Favre⁸⁾ i Jakób Malinowski⁹⁾.

Profesor Instytutu Marymontskiego Wojciech Jastrzebowski, wydał podręcznik „Mineralogia czyli nauka o kamieniach, zastosowana do potrzeb ży-

¹⁾ Kraków 1887, wielki format arkuszowy, kart 4, textu w 8-ce str. 79.

²⁾ Bemerkungen zur geogn. Karte von den Gouvern. Charkow und Połtawa (Taf. VI), von Podolien und Bessarabien (Części dwie) 1842. Die Formations-Systeme von Polen und dem angrenzenden Länderstrich als Fortsetzung der versuchsweisen Darstellung der Formations-Systeme von europäischen Russland Petersburg 1845.

³⁾ Geognostische Notizen über das Gebiet der Herrschaft Nadworna im Stanislawer Kreise. Wien 1849.

⁴⁾ Geognostische Karte der Nord Karpathen in Schlesien mit den angränzenden Theilen von Mähren und Galizien. Gotha 1861. Geognostische Karte des ehemaligen Gebietes von Krakau mit dem südlich angrenzenden Theile von Galizien, zusammengestellt von Cornelius Fallaux. Wien 1867.

⁵⁾ Das Erdöl Galiziens. Wien 1863.

⁶⁾ Galizisches Petroleum und Ozokerit. Wien 1873.

⁷⁾ Observations sur les terrains tertiaire et quaternaire dans les gouvernements de Kherson, d'Ekatherinosław dela Tauride et dans les pays des cosaques. Moscou 1861.

⁸⁾ Description des mollusques fossiles de la craie des environs de Lemberg en Galicie Paris 1869.

⁹⁾ Essai historique sur l'origine et le développement progressif de l'exploitation du charbon de terre dans le bassin houiller du Gard. Alais 1869. Traité spécial des phosphates de chaux natifs en général et principalement l'étude des gisements de cette matière, qui ont été nouvellement découverts dans le Quercy. Paris 1872.

cia praktycznego i do rzeczy krajowych¹⁾, według prof. Morozewicza „książka napisana wprawdzie zupełnie samodzielnie ale z bezwzględnie ignorowaniem postępów wiedzy mineralogicznej na zachodzie Europy“. Tom trzeci dzieła Hipolita Witowskiego „Historja naturalna²⁾“ obejmował „Dział kopalin, opisanie skał, ziemioznawstwo“ a w dokonanym przez P. E. Leśniewskiego przekładzie dzieła F. W. Hoffmann'a „Powszechne ziemioznawstwo, czyli opisanie budowy i składu ziemi, jej stosunku do wszechświata, tudzież najważniejszych i najciekawszych na niej zjawisk³⁾“ mieściły się krótkie wiadomości z geologii. Tenże P. E. Leśniewski skompiłował „Historyę Naturalną⁴⁾“, obejmującą streszczenie z Beudanta wiadomości z mineralogii i geologii.

W litografii M. Fajansa w Warszawie wyszła: „Karta geognostyczna zagłębia węglowego w Królestwie Polskiem, ułożona z rozkazu dyrektora wydziału górnictwa generał majora Szenszyna. Pomierzył i oznaczył pokłady naczelny zawiadowca kopalń Jan Hempel roku 1856⁵⁾“. Górnicy niemieccy wyrazili o tej pracy nader pochlebne zdania, zestawione przez Łabęckiego w recenzji, podanej w *Bibliotece Warszawskiej* (r. 1860, t. I). Jan Maryan Hempel (ur. 1818, zm. 1886) był później naczelnikiem wszystkich zakładów górniczych okręgu zachodniego, a w r. 1876 zarządzającym górnictwem w Królestwie Polskiem. Oprócz wymienionej karty ułożył jeszcze wspólnie z Żeisznerem, w latach 1867/8 niewytaną „Kartę geognostyczną b. okręgu wschodniego (okolice Chęcin, Kielc i Małogoszczy) i opis tych okolic ogłosił po francusku⁶⁾“. W *Bibliotece War-*

¹⁾ Warszawa 1851, 8°, str. XVI, 418 i niel. 20.

²⁾ Lwów 1851, 8°, str. IV i 96.

³⁾ Warszawa 1853, 8°, str. 444.

⁴⁾ Warszawa 1857—9, trzy tomy 8-a, str. 540, 394, 655.

⁵⁾ Folio, 18 arkuszy, podziałka 1:20 000.

⁶⁾ Description géologique des environs de Kielce, Chenciny et de Malogoszcz (*Annales des mines*, 6 ser., t. 12).

szawskiej podał: „Kilka słów o karcie geognostycznej Roemera“ (1876 r., t. I), „Uwagi co do poszukiwań soli kamiennej w granicach Królestwa Polskiego“ (1877 r., t. III).

Popularne artykuły podawał Adam Wiślicki, w czasopiśmie *Księga Świata*: „Wędrówka geologiczna po Królestwie Polskiem (wspólnie z S. Loewenhardem)“, „Jaskinie i groty w paśmie juraicznego wapienia w Polsce“ (1856 r.), „Górnicy w Polsce“ ((1857 r.), w *Kalendarzu Jaworskiego* „Węgiel kamienny i jego kopalnie w Polsce“ (1857 r.), „O cynku i jego użytkach w Polsce“ (1858 r.).

Z książek wyszły w tym czasie. Zimmerman na „Dziwy świata pierwotnego“¹⁾ w przekładzie T. Dziekońskiego, F. Zippego „Mineralogia dla niższych szkół realnych“²⁾ w przekładzie Z. Hałatkiewicza, D. Zonnera „Dzieje stworzenia kuli ziemskiej, wykład popularny zastosowany do obrazów geologicznych“³⁾.

Edward Kleszczyński c. k. markszajder w Příbram pisał po niemiecku⁴⁾ i zostawił literaturę markszajderstwa⁵⁾ a w której wymienia broszurę generała Komarzewskiego z r. 1803 o grafometrze podziemnym.

Inż. górń. Stanisław Podymowski, pracujący w Cesarstwie, podał w *Dzienniku Politechnicznym* „Teoryę tworzenia się żużli wielkopiecowych“ (1862 r.). Andrzej Krigier, właściciel hut i fabryk „Rzuców“ pod Szydłowcem, pisał tamże „O oszczędnościach materiału opałowego przy produkcji ze-

¹⁾ Warszawa 1857, 8°, str. 510. Drugie wyd. Warszawa 1871.

²⁾ Wiedeń 1857, 8°, str. 112.

³⁾ Lwów 1857, 8°, str. 28.

⁴⁾ Estreicher przytacza dwie odbitki z Jahrbuch der k. k. geologischen Reichsanstalt 1855: „Die Mineralspecies und die Pseudomorphosen von Příbram nach ihrem Vorkommen“ (18 str.), „Geognostische Skizze der Umgehung von Příbram“ (10 str.).

⁵⁾ Berg und Hüttenmännischer Jahrbuch der k. k. Montan Lehranstalt. IV Band p. 249.

laza, a mianowicie przy prażeniu Rudy i ogrzewaniu kotłów parowych płomieniem gichtowym" (1862 r.). Artykuły bezimienne zamieszczone w *Dzienniku Politechnicznym*: „Imary i Copeland, młot parowy“, „Mechaniczne płókanie młota galmanowego na kopalni Elżbieta w górnym Szlązku“, „O oszczędności materiałów palnych drzewnych przy produkcji żelaza“, „Wielkie piece w Neustadt przy Ruebenberge w Hanowerskiem“ (1861 r.), „Wiadomości statystyczne. Fabryki żelaza w dobrach Ruda Maleniecka. Zakłady Rzucowskie“ (1862 r.).

Z książek wyszły podręczniki: Karola Klęska „Mineralogia dla niższych szkół gimnazjalnych i realnych¹⁾“ i Romana Pacewicza „Mineralogia treściwie zebrana dla użytku kształcącej się młodzieży płci obojga (Zarysy przyrody t. III²⁾“.

W *Przeglądzie Technicznym* (dawniejszym) pisali: inż. gór. Robert Brühl (ur. 1841, zm. 1888): „Relsy i ich fabrykacja“, „Patentowane piece Siemens do topienia stali i do szwejsowania“, L. Karpiński „Piece kupolowe“, M. J. „O oznaczeniu kierunku i pochyłości (upadu) warstw przy układaniu kart geognostycznych i pokładowych i o kompasach górniczych a w szczególności o ulepszonym kompasie p. Nosow“ (1866 r.), inż. gór. Karol Szokalski „Otrzymywanie stali według sposobu Bessemera“ (1867 r.). Inż. K. Szokalski podał później w *Przegl. Techn.* artykuły: „Odlew podstaw pod kowadło (szaboty) nowego młota parowego w fabryce armat ze stali lanej w Permie“, „O przygotowaniu a w szczególności prażeniu rud żelaznych“, „Piec kupolowy Krigara“ (1875 r.), „O nowszej budowie wielkich pieców“ (1876 r.), „Bessemerowanie w hucie szwedzkiej Avesta“, „Nowy sposób zabezpieczenia węgla kopalnego od zwietrzenia i samodzielnego zapala-

¹⁾ Kraków 1864, 8-a, str. 82. Drugie wyd. 1870, trzecie wyd. 1877.

²⁾ Warszawa 1865, 8-a, str. 105. Drugie wyd. 1867.

nia się" (1884 r.), „Ulepszone piece płomienne pomysłu Fr. Siemens'a" (1886 r.), „O wpływie manganu na własności stali" (1890 r.).

Rozprawę „O bazaltach trachitach oraz ich pierwotnem pochodzeniu¹⁾ napisał „pro venia legendi" przy Szkole Głównej warszawskiej Karol Szymański i obronił ją na posiedzeniu wydziału mat. fiz. 20 grudnia 1866 r.

Prof. Uniw. Jag. Feliks Kreutz podał w *Roczniku Tow. Nauk krak.* „Trachyt sanidyno-oligoklazowy z okolicy Szczawnic" (1868 r.), „Skały plutoniczne w okolicy Krzeszowic" (871 r.); w *Sprawozdaniach Kom. Fizyogr.* „Tatry i wapienie ryfowe w Galicyi, rys geologiczny" (1868 r.); w czasopiśmie *Kosmos* „Rzecz o trzęsieniu ziemi oraz opis trzęsienia ziemi w Galicyi wschodniej w r. 1875" (1876 r.), „Notatki mineralogiczne" (1877 r.), „O tworzeniu się i przeobrażaniu wosku i oleju ziemnego w Galicyi" (1881 r.), „Stosunki geolog. okolic Mraźnicy i Schodnicy" wspólnie z dr. Rudolfem Zuberem" (1881 r.); w *Rozprawach Akad. Um.* „Istota różnopościowości i stosunek odmiennych modyfikacyj ciał różnopościowych" (879 r.), „Stosunek odmiennych modyfikacyj ciał mineralnych" (1880 r.), „Skały trachitowe w pienińskim pasie wapieni rafowych" (1885 r.), „O granitach wołyńskich zawierających turmalin lub granaty" (1889 r.), „O przyczynie błękitnego zabarwienia soli kuchennej" (1892 r.), „Sól kamienna i fluoryt, ich barwa, fluorescencya i fosforescencya", „O zmianach w kilku minerałach i solach pod wpływem promieni katodowych lub pary sodu" (1897 r.), „Krystalizacja salmiaku" (1909 r.). Ogłosił parę prac w czasopismach niemieckich²⁾.

¹⁾ Warszawa 1867, 8°, str. 101 i III.

²⁾ Mikroskopische Untersuchungen der Vesuv Laven vom Jahre 1868 (*Sitzungsberichte d. k. Ak. d. Wiss* 1869), Das Vihorlat-Trachytgebirge im nord-östl. Ungarn *Jahrbuch der k. k. geologischer Reichsamalt* 1871), Ueber die Beziehungen zwischen verschiedenen Modificationen heteromorpher Mineralsubstanzen (*Zeitschr. für Krystallographie* 1880).

Kurs Mineralogii, według jego wykładów, litografowany był w r. 1888/9¹.

Jan Trejdosiewicz (ur. 1834, zm. 1900), adjunkt Szkoły Głównej, profesor uniwersytetu warszawskiego, podał w *Bibliotece Warszawskiej* prelekcję wstępną „O geologii i jej postępach” (1868 r., t. I, w *Encyklopedyi Rolnictwa* artykuły: „Geologia” i „Grunt” (t. II z r. 1874); w *Pamiętniku Tow. Nauk Ścisłych w Paryżu* spolszczoną przez Br. Reichmana rozprawę „O formacjach przechodowych gór Kieleckich w Królestwie Polskiem” (t. VII z r. 1875), napisaną po rosyjsku i obronioną na stopień doktora mineralogii i geologii w uniwersytecie charkowskim²; w czasopiśmie *Przyroda i Przemysł* „Uwagi nad poszukiwaniem pożytecznych ciał kopalnych w Królestwie Polskiem” (1875 r.) i w czasopiśmie *Wszechświat* „Krzemionka w przyrodzie I. Piasek 2. Piaskowiec” (1882 r.; w *Sprawozdaniach Komisji Fizyogr. Akad. Um.* „Opis badań geologicznych dokonanych w Królestwie Polskiem w r. 1878 oraz spostrzeżeń we wsiach Zbrzy i Kleczanowie” (1879 r.), „O porfirze w Królestwie Polskiem (1880 r.); w miesięczniku *Ateneum*, którego był redaktorem, „O różnorodności pokładów geologicznych w Królestwie Polskiem” (1881 r.); w *Pamiętniku Fizyograficznym* „O występowaniu piętra sarmackiego i górnego śródziemnego formacji mioceniczej w gub. Lubelskiej” (t. I z r. 1881), „O utworach trzeciorzędowych gubernii lubelskiej” (t. III z r. 1883), „Kilka słów o budowie geologicznej i pokładach węgla brunatnego najbliższej okolicy Krzemieńca” (t. V. z r. 1885), „Objaśnienia do mapy geologicznej gubernii lubelskiej” (t. XIII z r. 1895).

¹) Kraków 1888/9, 4° litogr., str. 296, wydał Bernard Kupczyk.

²) O perechodnych formacjach kieleckich gor w Carstwie Polskom. Warszawa 1872, 8°, str. 64.

Wincenty Kosiński (ur. 1834, zm. 1883), kandydat nauk fiz.-mat. uniwersytetu petersb., wszedłszy w r. 1858 do służby w górnictwie, wysłany był kosztem skarbu na studia we Freiburgu, po ukończeniu których został zawiadowcą hut cynkowych w Dąbrowie a później zawiadowcą kopalń galmanu, rud żelaznych i glinki ogniotrwałej w okręgu zachodnim. Pracował nad mapą geologiczną okolic Kielc i zebrał bogate materiały, zniszczone w znacznej części podczas pożaru Suchedniowa w r. 1863. Prowadził poszukiwania soli kamiennej w okolicach Nieszwawy, Radziejowa i Ciechocinka, poszukiwania soli i olejów skalnych w niektórych okolicach gubernii radomskiej i kieleckiej. Sprawozdania z tych robót pozostały w raportach urzędowych. Ze szczególnem zamięłowaniem pracował nad kwestyą osuszenia kopalni olkuskich, sporządził projekt odnowienia sztolni ponikowskiej i kierował jego wykonaniem. W *Bibl. Warsz.* ogłosił wyczerpujący i ciekawy artykuł „Kilka uwag o najnowszych badaniach geognostycznych w południowo-zachodnich okolicach Król. Pol. oraz na Szlązku i w Galicyi” (1869, t. I); pisał w piotrzkowskim *Tygodniu* „O możliwości znalezienia w naszym kraju soli kamiennej” (1873 r.). *Encyklopedia Rolnictwa* zawiera dwa jego artykuły: „Geologiczne badania i mapy Królestwa Polskiego” i „Kopalnie” (t. II, r. 1874). Do pierwszego z nich dołączona jest mapa geologiczna Królestwa. W *Pamiętniku Fizyograficznym* podał pracę: „Kopalnie Olkuskie, ich przeszłość i przyszłość” (t. II, r. 1882), z dołączeniem mapy geognostycznej okolic Olkusza, na której są oznaczone kopalnie, dawne sztolnie i projektowane roboty, „O badaniach geologicznych dokonanych w gubernii kieleckiej i Radomskiej w ciągu lata roku 1880” (t. IV, r. 1884). Przełożył z niemieckiego „Krótki wykład historycznego i technicznego rozwoju górnictwa i hutnictwa, dr. Adolfa

Gurtla¹⁾“). Tłumaczenie tej treściwej i przystępnej książki dokonane zostało wybornym językiem, z zastosowaniem słownictwa powszechnie używanego w zakładach górniczych naszego kraju.

Broszurkę „Olej skalny i jego zastosowanie w przemyśle i w życiu codziennem²⁾“ wydał A. Teleżyński, „O nafcie szczególnie galicyjskiej“ pisał w *Gazecie Przem.-Rzem.* (1873 r.) Adolf Jabłoński, dyrektor kopalni oleju ziemnego w Bóbrce w Galicyi; podał także w czasopiśmie *Górnik* artykuł: „Przyrząd do zamykania wody“ (1882 r.), Edward Windakiewicz pisał w *Sprawozdaniach Komisji Fizyograficznej* „O ważności torfowisk dla wschodniej Galicyi i o torfowiskach w Nowosielicy i Strutynie przy Dolinie“ (1873 r.); oddzielnie wydał: „Olej i wosk ziemny w Galicyi³⁾“).

Karol Jurkiewicz (ur. 1822, zm. 1905), profesor Szkoły Głównej, uzyskał w r. 1872 w uniwersytecie kijowskim stopień doktora mineralogii i geologii na podstawie rozprawy: „O formacyi kredowej w gubernii lubelskiej“, drukowanej po rosyjsku⁴⁾. Po polsku, oprócz wzmiankowanego w dziale czwartym przekładu chemii Cahours'a i licznych przekładów dzieł treści przyrodniczej ogłosił „Kamienie drogie, dwa publiczne odczyty z czasu w r. 1878⁵⁾. W czasopiśmie *Wszechświat* podał „Otrzymywanie sztuczne rubinu“ (1888 r.).

Maryan A. Łomnicki, profesor gimnazjum w Stanisławowie podał w *Sprawozdaniach Kom. Fizyogr.* „Zapiski geologiczne z wycieczki na Podole“ (1873 r.), „Sprawozdanie z badań geologicznych, dokona-

¹⁾ Warszawa 1883, 8-a, str. IV i 218 ze 109 drzewor.

²⁾ Lwów 1870, 8-a, str. 71.

³⁾ Lwów 1875, 8-a, str. 154.

⁴⁾ Mielowaja formacya w Lublińskiej gubernii. Geognostyczeskija izsledowania. Warszawa 1872, 8°, str. 77 z map.

⁵⁾ Warszawa 1879, 8-a, str. 70.

nych w r. 1873 w dolinach Złotej Lipy, Koropca, Potoku Boryskiego i Strypy, uzupełnione dodaniem wstępu i nazw naukowych przez Alojzego Altha¹⁾ (1874 r.). Ułożył podręcznik: „Mineralogia i geologia dla klas wyższych szkół średnich¹⁾“. W *Roczniku Tow. Tatrzńskiego* opisywał „Dolinę Prutu od Delatyna do Czarnohory“, pod względem geologicznym“ (t. IV, r. 1879). W czasopiśmie *Kosmos* podał: „Sprawozdanie z badań geologicznych między Gniłą Lipą a Strypą“ (1880 r.), „Formacya gipsu na zachodnio-południowej krawędzi płaskowzgórza podolskiego“ (1881 r.), „Powstanie krawędzi północnej płaskowzgórza podolskiego“, „Śłódkowodny utwór podolski“ (1884 r.), „Materiały do geologii okolic Żółkwi“, „Starodyluwialne żwiry na Podolu galicyjskim“ (1887 r.), „Przyczynek do geologii okolic Lwowa“ (1893 r.), „Materiały do miocenńskiego utworu słódkowodnego w okolicy Krakowa“ (1902 r.), „Przyczynek do geologii m. Lwowa“, „Przyczynek do trzeciorzędu podolskiego“ (1904 r.), „Kreda pod Żórawnem“ (1908 r.), Opracował „Atlas geologiczny Galicyi“ zeszyt IX, XII i XV i opisał „Owady kopalne Borysławia“²⁾.

Inż. górniczy i geolog dr. Stanisław Olszewski podał w *Sprawozdaniach Kom. Fizyogr Akad. Um.*: „Pogląd na geologię a w szczególności na formacyę mioceniczną wschodniej części Podola galicyjskiego“ (1873 r.), „Rys geologiczny północno-wschodniej części Podola austriackiego“ (1876 r.), „Krótki rys wycieczki geologicznej w w. Księstwie Krakowskiem“, „Spis minerałów znanych z w. księstwa krakowskiego“ (1877 r.); w czasopiśmie *Kosmos* „Przyczynek do teoryi pochodzenia i występowania nafty w Galicyi“ (1881 r.), „O korzyściach głębokiego wiercenia we Lwowie i zaopatrywanie mia-

¹⁾ Lwów 1878, 8-a, str. 60.

²⁾ Wydanie Muzeum Dzieduszyckich. Lwów 1904.

sta Lwowa w wodę" (1895 r.). W czasopiśmie *Górnik*, które redagował w Gorlicach od 1882 do 1886, zamieścił: „Przyczynek do racjonalnych poszukiwań ropy“, „Przekrój geologiczny kopalni ropy w Ropiance“, „Lampy bezpieczeństwa w zastosowaniu do kopalnictwa naftowego“, „Obijanie szybów wodnych w Staruni“, „Kopalnia ropy w Harklowej“, „Maszynowe wiercenie w Ropiance“, „Zastosowanie dynamitu w otworach świdrowych“, „Przemysł naftowy na wystawie rolniczo-przemysłowej w Przemyśle“, „Wytrzymałość lin w górnictwie“, „Zestawienie chronologiczne niektórych głębokich wierceń“, „Przemysł naftowy na półwyspie Abszeron" (1882 r.), „Przemysł naftowy w Rumunii¹⁾ (1883 r.), „Notatki techniczne z Kłęczan" (1884 r.), „Wiercenie na sztangach drewnianych. System kanadyjski" (1885 r.). W czasopiśmie *Nafta* podał „Statystyczny przegląd przemysłu naftowego w Baku" (1899 r.) a w czasopiśmie *Ropa*: „Zwalczanie wgłębnej wody w Tustanowicach“, Związek zawodnienia szybów w Tustanowicach z tektoniczną budową Karpat", 1912 r.). Oddzielnie wydał „Katalog wystawy galicyjskiego przemysłu naftowego, urządzonej na tegorocznej wystawie krajowej we Lwowie²⁾".

Inż. górń. Stefan Baranowski (ur. 1848, zm. 1886) podał w *Pamiętniku T. N. Ś. w Paryżu* rozprawy: „O naturze i przymiotach stali" (t. IV z r. 1874, „O obecnym stanie fabrykacji żelaza i stali za pomocą metody Bessemera" t. V z r. 1874); Hipolit Święcicki w *Encyklopedyi Rolnictwa* artykuł „Góry południowo-zachodniej części Królestwa Polskiego" z dwiema mapami (t. II, r. 1874).

¹⁾ Po niemiecku: Studien ueber die Verhältnisse der Petroleum-Industrie in Rumaenien *Oesterr. Zeitschrift f. Berg u. Hüttenwesen* 1883).

²⁾ Jasło 1894.

Starszy komisarz górniczy w Galicyi, Henryk Walter podał w *Sprawozdaniach Kom. Fizyogr.* „Przekrój z Chyrowa do Łupkowa w porównaniu z innemi przecięciami w Karpatach“ (1874 r.); w czasopiśmie *Kosmos* „Przekrój w środkowych Karpatach z Chyrowa przez Uherce do Sturzyny“ (1880 r.), wspólnie z E. Dunikowskim „Geologiczna budowa naftonośnego obszaru zachodnią galicyjskich Karpat“ (1883 r.), „Geologiczne studja w okolicy Brzostka, Strzyżowa, Ropczyc i Dębicy“ (1895 r.); w *Czasop. techn. lw.* „Wiercenia kanadyjskie“ (1883 r.). W czasopiśmie *Górnik* „Projekt statutu szkoły górniczej dla przemysłu naftowego w Galicyi“ (1883 r.), w czasopiśmie *Nafta* „Teren naftowy w Sözmezö“ (1898 r.).

4. Od r. 1875 do r. 1915.

W rzędzie pierwszych współpracowników *Przeglądu Technicznego* stanął Wincenty Choroszewski (ur. 1846, zm. 1901), inżynier górniczy rządowy, podówczas pomocnik naczelnika zachodniego okręgu górniczego w Królestwie. Później od r. 1876 do 1883, Choroszewski pracował przy ministerjum w Petersburgu, nie przestając zajmować się sprawami górniczymi Królestwa a także brał udział w ekspedycyi gen. Żylińskiego, prowadzącej roboty osuszalne na Polesiu i kierował badaniami geologicznymi. W r. 1883 mianowany naczelnikiem rządowych zakładów górniczych w Królestwie, zamieszkał w Suchedniowie, a od 1889 miał zwierzchnictwo nad Szkołą sztygarów w Dąbrowie. W r. 1895 został naczelnikiem zachodniego zarządu górniczego. Zaśługi, jakie położył dla naszego przemysłu i dla szkoły sztygarów, podnoszone były na zjazdach przemysłowców górniczych Królestwa w 1896 i 1899.

W *Przegl. Techn.* podał Choroszewski artykuły: „O wyrabianiu stali według systemu Bessemera“ (1875 r.), „Rozwój górnictwa krajowego. Krótki